

УДК 339.56:339.924

Р. В. Міхель

кандидат економічних наук,
молодший науковий співробітник
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долішнього НАН України», м. Львів

АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ ОБЛАСТЕЙ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ДІЇ ЗВТ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

У статті розглянуто зовнішню торгівлю товарами України та областей Західного регіону упродовж 2011-2015 років та виявлено основні тенденції розвитку їх зовнішньоторговельних операцій напередодні вступу в дію умов ЗВТ між Україною та ЄС. Проаналізовано структуру експорту та імпорту областей Західного регіону за географією та встановлено основні напрямки зовнішньоекономічної діяльності областей Західного регіону. На основі аналізу закономірностей розвитку зовнішньої торгівлі товарами Естонії, Польщі та Чехії відразу після підписання ними Угоди про асоціацію з ЄС окреслено проблемні питання для України.

Ключові слова: експорт, імпорт, області Західного регіону України, ЄС, ЗВТ.

Mikheil R. THE ANALYSIS OF FOREIGN TRADE OF WESTERN REGION OF UKRAINE IN TERM OF THE FTA BETWEEN UKRAINE AND THE EU

The article examines the dynamics of foreign trade of Ukraine and its Western region during 2011-2015. The research reveals basic trends in exports and imports of goods of Ukraine and its Western region before the FTA between Ukraine and the EU entering into force. The author analyzes the geographical structure of exports and imports of Western region and the main patterns of foreign economic activity of the areas. Comparing the trends of foreign trade of Estonia, Poland and the Czech Republic immediately after their signing the Association Agreement with the EU the author outlines main problems of Ukraine.

Keywords: export, import, Western region of Ukraine, EU, FTA.

Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі (ЗВТ) як частина Угоди про асоціацію, є важливою віхою у двосторонніх відносинах між Європейським Союзом (ЄС) та Україною. ЗВТ створює Україні основу для модернізації її торгових відносин і економічного розвитку шляхом відкриття ринків (за допомогою поступового зняття митних тарифів і квот), а також гармонізації законів, норм і правил у різних пов'язаних з торгівлею секторах економіки до стандартів ЄС.

Проблеми потенційних вигод від набуття Україною асоціації з ЄС є предметом досліджень у багатьох публікаціях українських вчених-економістів, зокрема В. Геєця, І. Новака, В. Пятницької, О. Савицького, С. Деденка, К. Січкаренка, О. Сушка, Т. Шинкоренка та ін. Колективом науковців Національного інституту стратегічних досліджень проаналізовано сучасний стан конкурентоспроможності західних регіонів України (на прикладі Львівської області) та виявлено структурно-системні характеристики, оцінено просторово-секторальну конкурентоспроможність регіону [1].

Актуальність дослідження оцінки динаміки операцій з експорту та імпорту товарів зумовлена набуттям чинності дії ЗВТ (від 1 січня 2016 року) та переходом України до етапу відкритих торговельних відносин з країнами ЄС. З огляду на це, аналіз стану зовнішньої торгівлі товарами України та областей Західного регіону, зокрема, упродовж 2011-2015 років дає можливість виявити досягнення, тенденції та перспективи у розвитку областей у сфері ЗЕД з урахуванням поглиблення євроінтеграційних процесів.

Об'єктом дослідження обрано Україну та області Західного регіону (до яких належать: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська та Чернівецька області), які завжди були прихильниками євроінтеграційних процесів України. Мета дослідження полягає в оцінці впливу дії зони вільної торгівлі між Україною та ЄС на операції з експорту та імпорту товарів в Україні та областях Західного регіону.

Аналіз статистичних даних упродовж 2011-2015 років наведених у таблиці 1 свідчить про загальний спад не лише експорту товарів, але й загального експорту України. Особливо виразною була тенденція переорієнтації українського експорту з ринку країн СНД на ринок ЄС. Починаючи з 2012 року експорт в країни СНД щорічно зменшувався в середньому на 16%, тоді як експорт у країни ЄС навпаки зростав, досягнувши позитивного приросту у 2014 році (2,6%). У 2015 році спостерігався уже спад експорту України у країни ЄС, проте цей спад був меншим ніж до країн СНД.

В імпорті України упродовж 2011-2015 років спостерігалася спадна тенденція (як у загальному імпорті товарів та послуг, так і в імпорті товарів). Найбільше зменшився імпорт з країн СНД, переломним моментом для яких був 2012 рік (темпи приросту досягли негативних значень). Значне скорочення усього імпорту України припало на 2014-2015 роки, проте найменше це падіння позначилося на імпорті з країн ЄС (-27,2%), що ймовірно може свідчити про посилення зовнішньоторговельних зв'язків після підписання Угоди про асоціацію.

Таблиця 1

Динаміка експорту та імпорту товарів в Україні

	2011	2012	2013	2014	2015
Загальний експорт	30,3	-0,1	-7,5	-	-27,2
Загальний експорт товарів	33,2	0,3	-8,1	13,5	-29,3
Експорт товарів в країни ЄС	38,3	-5,2	-2,2	2,6	-23,4
Експорт товарів в країни СНД	39,8	-3,6	13,0	31,3	-47,5
Експорт товарів в інші країни світу	23,5	8,5	-7,2	-8,5	-21,4
Загальний імпорт т	32,7	2,9	-7,2	-	-29,9
Загальний імпорт товарів	34,3	2,6	-8,8	28,2	-31,1
Імпорт товарів в країни ЄС	33,0	3,0	2,8	21,3	-27,2
Імпорт товарів в країни СНД	39,4	-7,4	19,2	37,7	-39,4
Імпорт товарів в інші країни світу	26,8	21,9	-6,4	24,6	-27,3

Джерело: складено автором на основі [9].

У 2011-2015 роках динаміка експорту областей Західного регіону характеризувалася нестабільністю, порівняно із загальною тенденцією спаду по Україні (табл. 2). Період з 2011 по 2012 роки відзначався значним спадом експорту в усіх областях Західного регіону.

Натомість у 2012-2014 роках, в експорті товарів областей Західного регіону спостерігалися коливання:

- експорт Волинської, Рівненської та Чернівецької областей зростає;

- у експорті Львівської та Закарпатської областей спостерігалися деякі незначні коливання (спад експорту у 2013 році та незначне зростання у 2014 році);

- Тернопільська область характеризувалася значними коливаннями експорту (спадом у 2012 році та 2014 роках, і стрімким зростанням у 2013 році), тоді як у Івано-Франківській області експорт досягнув максимального спаду у 2013 році (-42,6%, порівняно із 2012 роком) та зріс у 2014 році (на 3,4%).

У 2015 році спад експорту товарів відбувався по всій Україні, включно з усіма областями Західного регіону.

Експорт товарів областей Західного регіону в країни СНД слідував загальноукраїнським тенденціям: у 2012-2013 роках темпи приросту експорту товарів почали зменшуватися і досягли негативних значень у 2014-2015 роках. Натомість у експорті товарів в країни ЄС у Волинській, Львівській та Тернопільській областях у 2013-2014 роках почала спостерігатися позитивна динаміка, а у Закарпатській, Івано-Франківській, Рівненській та Чернівецькій областях – у 2014 році. Варто відзначити, що експорту в країни ЄС у областях Західного регіону зростає більшими темпами, аніж загалом по Україні. Проте у 2015 році обсяги експорту товарів до країн ЄС знизилися в усіх областях Західного регіону України.

Таблиця 2

Динаміка експорту та імпорту товарів в областях Західного регіону, %

	2011	2012	2013	2014	2015	2011	2012	2013	2014	2015
	Експорт					Імпорт				
Волинська область										
Загалом	48,7	-6,3	3,8	9,0	-7,8	85,4	-4,2	7,3	-29,7	-18,7
Країни ЄС	54,5	-13,2	1,0	30,3	-3,9	75,3	13,4	-2,2	-26,2	-14,7
Країни СНД	44,0	7,4	7,0	-25,3	-32,6	240,3	-68,7	103,4	-61,0	-20,1
Закарпатська область										
Загалом	20,8	-0,9	-6,1	6,4	-20,9	48,1	0,6	2,7	-15,9	-41,7
Країни ЄС	18,2	-5,0	-8,6	14,0	-15,9	19,3	-6,7	-9,3	-11,4	-22,1
Країни СНД	42,7	29,5	19,5	-25,5	-69,9	238,0	-12,6	54,6	-28,3	-83,3
Івано-Франківська область										
Загалом	85,6	-12,8	-42,6	3,4	-23,5	63,8	-7,9	-41,2	-16,7	-38,5
Країни ЄС	81,7	-30,8	-26,7	19,0	-13,3	17,2	37,3	-24,6	-21,6	-32,4
Країни СНД	141,9	27,8	-62,9	-25,4	-42,0	107,8	-29,4	-83,3	-2,0	-42,2
Львівська область										
Загалом	23,4	11,8	-3,9	1,1	-7,6	57,9	5,3	-21,3	-6,9	-41,4
Країни ЄС	18,7	-2,8	15,9	8,7	-8,1	22,2	5,4	2,1	-14,3	-39,0
Країни СНД	28,5	18,2	-2,0	-20,6	-40,2	234,5	-0,6	-65,8	36,7	-74,0
Рівненська область										
Загалом	36,9	-7,3	-4,1	-1,9	-20,1	-1,6	6,4	-28,5	-13,7	-28,6
Країни ЄС	55,4	-21,0	-15,1	31,7	1,5	12,8	-6,1	-13,4	-19,2	-23,1
Країни СНД	36,0	7,9	-5,0	-28,3	-50,4	37,2	92,6	153,2	-93,5	-42,1
Тернопільська область										
Загалом	83,7	-1,9	54,2	-1,7	-18,9	54,5	3,9	3,8	-13,2	-14,5
Країни ЄС	76,2	-5,3	66,9	0,5	-17,4	50,8	-2,6	16,8	-14,3	-18,7
Країни СНД	80,5	1,7	17,6	-51,1	-20,1	27,0	25,5	-67,4	93,5	26,2
Чернівецька область										
Загалом	31,3	-8,5	0,3	3,1	-16,2	44,1	7,3	-9,6	-29,5	-29,7
Країни ЄС	17,9	-15,6	0,0	9,5	-2,1	25,8	-12,7	10,9	-26,0	-36,3
Країни СНД	58,7	-9,4	12,1	-28,5	-46,7	47,8	-27,5	152,7	-50,8	-43,5

Джерело: складено автором на основі [2-9].

Як в областях Західного регіону, так і в Україні загалом, упродовж 2011-2015 років спостерігалася скорочення імпорту. 2012 рік характеризувався надзвичайно стрімким падінням імпорту для усіх областей, окрім Рівненської (в якій спостерігалася невеличке зростання – на 6,4%, порівняно із 2011 роком). 2013-2015 роки характеризувалися деякими коливаннями обсягів імпорту, проте їх динаміка була спадною. Найбільше відповідала загальноукраїнським тенденціям Чернівецька область.

В імпорті товарів областей Західного регіону з країн СНД упродовж 2011-2015 років спостерігалися коливання, проте сама частка країн СНД у імпорті областей Західного регіону була незначною (лише у Рівненській області частка імпорту з країн СНД складала 23% у 2015 році, у решти областей – по 7%).

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

Зменшення обсягів імпорту з країн ЄС у Волинській та Івано-Франківській областях припав на 2013 рік, у інших областях Західного регіону спад почався на рік пізніше і тривав до кінця 2015 року, що відповідало загальноукраїнській тенденції.

Отже, за результатами аналізу динаміки експортних та імпорتنних операцій України та областей Західного регіону напередодні вступу в дію умов ЗВТ відбулися такі зміни:

- 2011-2012 роки характеризувалися загальним спадом експорту та імпорту товарів України та областей Західного регіону, що пояснюється початком ведення торговельних війн між Україною та Росією, що своєю чергою призвело до скорочення обсягів експорту та імпорту з країн СНД;

- 2013 рік був переломним роком для України – відбувся стрімкий спад експорту та імпорту товарів України з країн СНД, та незначне нарощення експорту в країни ЄС, що свідчило про початок переорієнтації України з ринку СНД на ринок ЄС;

- відхилення динаміки експорту та імпорту областей Західного регіону України у 2012-2014 роках від загальноукраїнських тенденцій, а саме їх збільшення по деяких областях Західного регіону пояснюється орієнтацією їх торгівлі на ринок ЄС. Тому погіршення стосунків між Україною та Росією не надто вплинуло на експортно-імпортні операції областей Західного регіону;

- коливання експорту та імпорту товарів областей Західного регіону до країн СНД, на відміну від загальноукраїнської тенденції спаду з 2012 року, свідчить про незначущість їх часток у загальному експорті та імпорті України до країн СНД;

- 2015 рік характеризувався спадною динамікою експорту та імпорту товарів як в Україні загалом, що пояснюється спадом та припиненням виробництва в окупованих областях Східної України (Донецької та Луганської областей), так і у областях Західного регіону України, на які також мала негативний вплив нестабільна економічна та політична ситуація в країні.

У географічній структурі експорту та імпорту України упродовж 2010-2015 рр. також відбулися деякі зміни (рис. 1). Починаючи з 2013 року частка ЄС в експорті та імпорті України стабільно зростала (в середньому упродовж 2013-2015 рр. на 3%), натомість частка експорту та імпорту з країнами СНД навпаки зменшувалася (в середньому на 6% та 5% відповідно).

На противагу Україні, структура зовнішньої торгівлі за географією в областях Західного регіону була незмінною (основним торговельним партнером був ЄС). Однак, частка експорту товарів областей

Західного регіону в експорті товарів України до країн ЄС у 2010-2015 роках була доволі незначною (табл. 3). Основна частка припала на Закарпатську (7,5% у 2015 р.) та Львівську (6,7%) області.

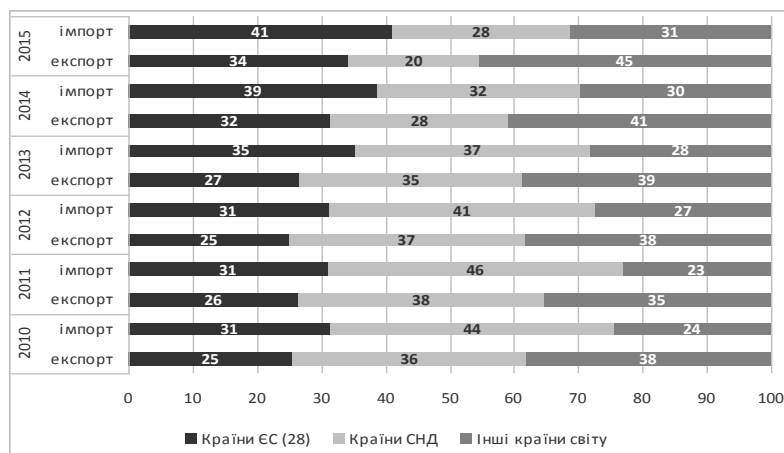

Рис. 1. Частки ЄС, СНД у експорті та імпорті товарів України, у %

Джерело: побудовано автором на основі [9].

Проте для самих областей Західного регіону торгівля з ЄС була основою їх зовнішньоекономічної діяльності. Найбільше експортувала товари в ЄС у 2010-2015 роках Закарпатська область (в середньому 83,3% всього експорту), за нею слідували Волинська (64,2%), Львівська (66,3%) та Тернопільська (67,9%) області, що не дивно з огляду на безпосередню близькість кордону з ЄС. Інші області Західного регіону направляли в країни ЄС близько половини свого експорту. Водночас відзначимо, що упродовж 2010-2015 рр. найбільше зросла частка експорту Івано-Франківської області до країн ЄС (на 13,3%, порівняно із 2010 р.).

Зауважимо, що незначними були й частки областей Західного регіону і у загальному експорті товарів і не перевищували 3% упродовж 2010-2015 років. Найбільшу частку в загальному експорті серед областей Західного регіону мали Закарпатська (середньорічне значення частки у 2010-2015 рр. в експорті товарів становило 2,3%) та Львівська області (2,2%). Найменшу частку в експорті товарів України мала Чернівецька область (0,2%).

У імпорті України області Західного регіону також не були лідерами. Їх частка в імпорті товарів України упродовж 2010-2013 років в середньому становила 9,51% від загального імпорту України. У 2014 році частка імпорту областей Західного регіону зросла до 11,3% та зменшилася до 10,5% у 2015 році. Серед областей Західного регіону найбільшими імпортерами були Львівська та Закарпатська області, середньорічне значення часток яких становило 3,8% та 2,6% відповідно.

Експорт-імпорт областей Західного регіону в торгівлі товарами, %

Область	Частка	Експорт					Імпорт						
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Волинська	частка в експорті/імпорті України	0,9	1,0	0,9	1,0	1,3	1,7	0,9	1,3	1,2	1,4	1,4	1,7
	частка ЄС в експорті/імпорті області	61,9	64,3	59,6	57,9	69,2	72,2	76,5	72,3	85,6	78,0	81,9	85,9
	частка ЄС в експорті/імпорті України в ЄС	2,1	2,3	2,1	2,2	2,8	3,5	2,3	3,0	3,3	3,2	3,0	3,5
Закарпатська	частка в експорті/імпорті України	2,3	2,0	2,0	2,1	2,6	2,9	2,2	2,4	2,4	2,7	3,2	2,7
	частка ЄС в експорті/імпорті області	86,7	84,8	81,2	79,1	84,7	90,0	63,6	51,2	47,5	42,0	44,2	59,6
	частка ЄС в експорті/імпорті України в ЄС	7,8	6,6	6,6	6,2	6,9	7,5	4,5	4,1	3,7	3,2	3,6	380,0
Івано-Франківська	частка в експорті/імпорті України	1,0	1,4	1,2	0,8	0,9	1,0	1,1	1,3	1,2	0,8	0,9	0,8
	частка ЄС в експорті/імпорті області	45,0	44,1	35,0	44,7	51,4	58,3	48,7	34,8	51,9	66,6	62,6	69,0
	частка ЄС в експорті/імпорті України в ЄС	1,8	2,3	1,7	1,3	1,4	1,7	1,7	1,5	2,0	1,4	1,4	1,3
Львівська	частка в експорті/імпорті України	1,9	1,8	2,0	2,0	2,4	3,2	3,3	3,9	4,0	3,5	4,5	3,9
	частка ЄС в експорті/імпорті області	66,6	64,1	55,7	67,2	72,3	71,9	71,0	55,0	55,0	71,4	65,7	68,5
	частка ЄС в експорті/імпорті України в ЄС	5,0	4,3	4,4	5,2	5,6	6,7	7,6	7,0	7,1	7,1	7,7	6,5
Рівненська	частка в експорті/імпорті України	0,8	0,8	0,7	0,8	0,9	1,0	0,7	0,5	0,5	0,4	0,5	0,5
	частка ЄС в експорті/імпорті області	42,8	48,6	41,4	36,7	49,2	62,5	47,5	54,5	48,1	58,2	54,5	58,7
	частка ЄС в експорті/імпорті України в ЄС	1,3	1,5	1,2	1,1	1,4	1,8	1,1	0,9	0,9	0,7	0,7	0,8
Тернопільська	частка в експорті/імпорті України	0,3	0,4	0,3	0,6	0,7	0,8	0,4	0,4	0,4	0,5	0,6	0,7
	частка ЄС в експорті/імпорті області	68,4	65,6	63,3	68,6	70,1	71,4	83,9	81,9	76,7	86,3	85,2	81,0
	частка ЄС в експорті/імпорті України в ЄС	0,7	0,9	0,9	1,5	1,5	1,6	0,9	1,1	1,0	1,1	1,2	1,4
Чернівецька	частка в експорті/імпорті України	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
	частка ЄС в експорті/імпорті області	53,9	48,3	44,6	44,5	47,2	54,8	68,6	59,9	48,7	59,8	62,7	56,8
	частка ЄС в експорті/імпорті України в ЄС	0,4	0,4	0,3	0,3	0,4	45,0	0,4	0,4	0,3	0,4	0,3	0,29
Усього Західних областей	частка в експорті/імпорті України	7,2	7,5	7,3	7,4	9,0	10,7	8,8	10,0	9,9	9,4	11,3	10,5
	частка ЄС в експорті/імпорті області	66,5	64,1	58,5	63,3	70,2	74,2	65,5	54,8	56,9	63,5	61,8	68,9 ^а
	частка ЄС в експорті/імпорті України в ЄС	19,1	18,3	17,3	17,8	19,9	23,3	18,5	17,9	18,3	17,1	18,0	17,6

Джерело: складено автором на основі [2-9]

Упродовж 2010-2015 рр. області Західного регіону найбільше імпортували з країн ЄС. Зокрема, частка імпорту товарів з ЄС Волинської та Тернопільської областей у 2015 році становила 80% та 82,5% відповідно до загального імпорту області. Дещо коливалися частки імпорту з країн ЄС Закарпатської (у 2013 році частка зменшилася до 42%) та Львівської області (у 2011-2012 роках частка зменшилася до 55%), проте в наступних роках їх частка знову зростає. У інших областях Західного регіону частка імпорту товарів з країн ЄС складала більше половини загального імпорту товарів області. В структурі імпорту товарів України до країн ЄС серед областей Західного регіону за 2010-2015 роки основну частку займала Львівська (в середньому 7,16%) та Закарпатська (3,83%) області.

Аналіз структури експорту та імпорту товарів в Україні та областях Західного регіону упродовж 2010-2015 років дозволив зробити такі висновки:

- незважаючи на негативні темпи приросту експорту та імпорту товарів України до країн ЄС, частка ЄС у експорті та імпорті товарів України починаючи з 2013 року постійно зростає. Ймовірним поясненням зростання частки ЄС у 2014 році є одностороннє надання Україні автономних торговельних преференцій з боку ЄС, застосування яких розпочалося з 23 квітня 2014 року, одразу після підписання Угоди про асоціацію і діяло до 31 грудня 2015 року. Таким чином ефект від дії Угоди у торгівлі з ЄС став відчутним майже одразу, Європейський Союз поступово почав займати домінуючі позиції у структурі експорту та імпорту України, витісняючи країни СНД та інші країни;

- частка країн СНД у структурі експорту та імпорту товарів, навпаки, - з 2013 року зменшувалася, що позначилося і на зменшенні обсягів експорту та імпорту товарів України. Причиною погіршення торговельно-економічних відносини України з

країнами СНД (основним представником якої є Росія) стала відмова України приєднатися до новоствореного Митного союзу у 2013 році та налагодження переговорів про зону вільної торгівлі з ЄС. Такі рішення України призвели до початку торговельної війни з Росією;

- країни ЄС стабільно займали вагому частку у експорті та імпорті товарів областей Західного регіону (близько 74% в експорті та 69% в імпорті у 2015 році), проте в загальному експорті України до країн ЄС частка експорту товарів областей Західного регіону до ЄС була доволі незначною і загалом становила 23,3% у 2015 році. Для порівняння, частка областей Центрально-Східної України є набагато більшою, незважаючи на географічну віддаленість. До прикладу, частка експорту товарів однієї Дніпропетровської області в країни ЄС у 2015 році становила 10,4% від загального експорту товарів України до країн ЄС, а Донецької – 13,1% відповідно [9].

Для порівняння тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі України, розглянемо динаміку експорту та імпорту товарів Естонії, Польщі та Чехії, які підписали Угоду про асоціацію з ЄС ще на початку 1990-х років. До прикладу, Польща підписала Угоду про асоціацію з ЄС 16 грудня 1991 року, торговельна частина якої почала діяти з 1 березня 1992 року. Чехія підписала Угоду 4 жовтня 1993 року (яка відразу набула чинності, оскільки раніше схожа угода була підписана між ЄС та Чехословаччиною). Країни Балтії підписали Угоду дещо пізніше, 12 червня 1995 року. Проте якщо для Польщі та Чехії передбачався десятирічний перехідний період, протягом якого мали бути скасовані мита, то, наприклад, у випадку Естонії бар'єри були скасовані відразу, з огляду на прогрес у проведенні економічних та політичних реформ.

Ефект від економічних перетворень був відчутним майже одразу. За 1993-1995 роки Польща наростила як експорт, так і імпорт, і досягла позитивного сальдо

торговельного балансу (рис. 2). В подальших роках відбувалися деякі коливання, проте темпи приросту експорту цих країн постійно мали додатні значення (окрім 1999 року).

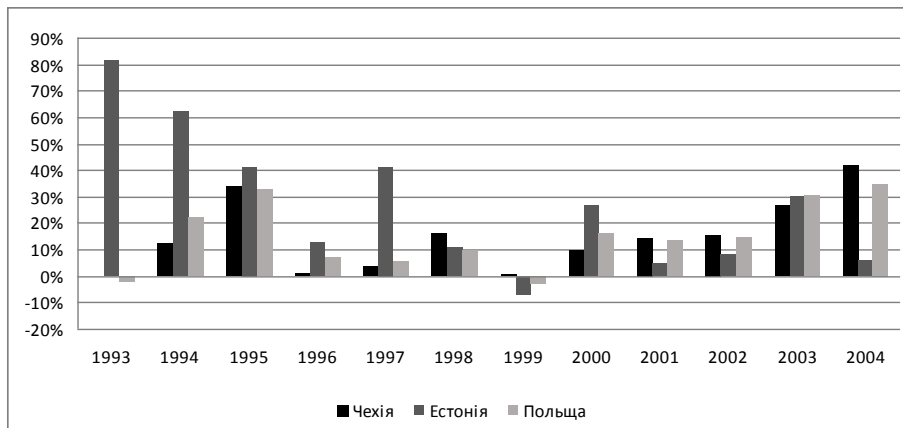

Рис.2. Динаміка експорту Естонії, Польщі та Чехії після підписання Угоди про асоціацію з ЄС, %

Джерело: побудовано автором на основі [10].

Для Чехії найтяжчим був початковий період дії Угоди: з 1995 року значно зменшилися темпи приросту як експорту, так і імпорту (проте їхні значення були додатними), а вже наприкінці 1990-х років, успішно пройшовши трансформаційні перетворення та здійснивши необхідні реформи, Чехія почала нарощувати обсяги експорту та імпорту аж до її повноправного членства в ЄС.

В перший рік дії Угоди між ЄС та Естонією, відбувся незначний спад обсягів експорту та імпорту Естонії, проте вже у 1997 році спостерігалось зростання. 1998-1999 роки негативно позначилися на динаміці експорту та імпорту Естонії, проте з 2000 року відбулося їх подальше зростання.

Таким чином, можна зробити висновок, що перехідний період з поступовим скасуванням мит був сприятливішим для Польщі та Чехії, ніж повна лібералізація торгівлі у випадку Естонії. Підписання Угоди про асоціацію з ЄС Естонії, Польщі та Чехії та втілення успішних економічних та політичних реформ сприяли позитивній динаміці росту їх експорту.

Для України 2014-2015 роки можна вважати перехідним періодом (у 2014 році вступили в дію автономні преференції з боку ЄС). В Україні відбулася переорієнтація з ринку країн СНД, на європейський ринок. Проте, якщо 2014 рік відзначився позитивною динамікою в експорті товарів з країнами ЄС, то у 2015 році обсяги експорту зменшилися. Це свідчить про те, що Україна не змогла повною мірою використати надані їй можливості, з чого можна зробити такі висновки:

- реформи, які проводить Україна, неефективні та не сприяють збільшенню зовнішньоторговельного обороту;

- нестабільність національної валюти та інфляція не сприяють нарощенню виробництва, а відповідно й експорту;

- корупція в Україні виступає гальмівною силою, яка не дає можливості розвитку ринкових відносин;

- стан війни між Україною та Росією (зокрема окупація Донецької та Луганської областей) створює додаткові перешкоди для нарощення експортно-імпортного потенціалу України.

Список використаних джерел

1. Волошин В.І., Васильців Т.Г., Мокій А.І. Потенціал конкурентоспроможності західних регіонів України та проблеми його реалізації у посткризовий період (аналітична доповідь) / Регіональний філіал

Національного інституту стратегічних досліджень у м. Львові, 2011 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.lviv.ua>

2. Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>

3. Головне управління статистики у Закарпатській області [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/>

4. Головне управління статистики у Івано-Франківській області [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ifstat.gov.ua/>

5. Головне управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lv.ukrstat.gov.ua/>

6. Головне управління статистики у Рівненській області [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.rv.ukrstat.gov.ua/

7.Головне управління статистики у Тернопільській області [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.te.ukrstat.gov.ua/

8.Головне управління статистики у Чернівецькій області [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.cv.ukrstat.gov.ua/

9. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

10. United Nations Conference on Trade and Development Electronic resource]. – Access mode: <http://unctadstat.unctad.org/wds/Report/reportFolders.aspx>

References

1. Voloshyn V.I., Vasylytsiv T.H., Moky A.I. (2011). *Potential konkurentospromozhnosti zakhidnykh rehioniv Ukrayiny ta problemy yoho realizatsiyi u postkryzovyy period [Potential konkuren-to-spromozhnosti western regions of Ukraine and problems of implementation of the post-crisis period]*. Lviv: Rehional'nyy filial Natsional'noho instytutu strateichnykh doslidzhen' u m. L'vovi, 2011 Retrieved from <http://www.niss.lviv.ua> [in Ukrainian].

2. Department of Statistics Volyn region Retrieved from <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>

3. Department of Statistics in the Transcarpathian region Retrieved from <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/>

4. Holovne Department of Statistics in the Ivano-Frankivsk region Retrieved from <http://www.ifstat.gov.ua/>

5. Department of Statistics in the Lviv region Retrieved from <http://www.lv.ukrstat.gov.ua/>

6. Department of Statistics in Rivne region Retrieved from: www.rv.ukrstat.gov.ua/

7. The Department of Statistics in the Ternopil region Retrieved from www.te.ukrstat.gov.ua/

8. Department of Statistics in the Chernivtsi region Retrieved from www.cv.ukrstat.gov.ua/

9. State Statistics Service of Ukraine Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>

10. United Nations Conference on Trade and Development Retrieved from <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>

УДК 332.1+339.924

К. В. Степанова

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки та

міжнародних економічних відносин

Міжнародного гуманітарного університету, м. Одеса

УКРАЇНСЬКЕ ПРИЧОРНОМОР'Я В СИСТЕМІ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

У статті розглядаються форми, напрямки та перспективи єврорегіонального співробітництва Українського Причорномор'я. Представлена модель інтегрального потенціалу Одеської області як фактору сталого розвитку та активізації транскордонного співробітництва Українського Причорномор'я.

Ключові слова: *Українське Причорномор'я, інтеграція, єврорегіональне співробітництво, Одеська область.*

Stepanova K. BLACK SEA REGION IN SYSTEM OF EURO-REGIONAL COOPERATION

In the article the forms, directions and prospects in the Black Sea Region of Euro-regional cooperation. The model of integral potential of Odessa region as a factor for sustainable development and enhance cross-border cooperation in the Black Sea Region.

Keywords: *Ukrainian Black Sea region, integration, Euro-regional cooperation, Odessa region.*

В останні роки Чорноморський регіон стає предметом особливої уваги Європейського Союзу. Після вступу до Євросоюзу Болгарії та Румунії в 2007 році Чорне море отримує статус «європейського» моря, що багато в чому визначило значимість Чорноморського регіону. Для України масштабне міжрегіональне та транскордонне співробітництво є найважливішим інструментом реалізації одного з пріоритетних напрямків зовнішньополітичної концепції - інтеграції України до Європейського Союзу. Провідну роль у розвитку транскордонного співробітництва Українського Причорномор'я грає Одеська область.

В останні роки розвитку Українського Причорномор'я було присвячено досить велику кількість публікацій, в тому числі монографічні праці Б. В. Буркинського, М. І. Котлубая, В. М. Степанова, В. К. Симоненка, С. Р. Гриневецького, С. С. Жильцова, І. С. Зонна і ін., в яких в тому числі приділялась увага питанням міжнародного співробітництва Українського Причорномор'я. Транскордонні можливості співпраці України розглядалися в роботах Н. Мікули, І. Школи, О. Кірюхіна, Г. Кулешової, В. Левчука, Б. Короп.

Останні події в Чорноморському регіоні

приводять до необхідності поглиблення досліджень з питань формування нової конфігурації розвитку Українського Причорномор'я. Україна переживає період як серйозних ризиків, так і нових можливостей розвитку. Анексія Криму призводить до необхідності пошуку нових шляхів розвитку Українського Причорномор'я, де багато функцій Криму візьме на себе Одеська область, особливо у туризмі. Нові напрямки розвитку Українського Причорномор'я пов'язуються нами з процесами транскордонного співробітництва, яке відображає як процеси глобалізації, так і регіоналізації. Інтенсифікація міжрегіональних і транскордонних взаємодій причорноморських регіонів є в даний час необхідним компонентом національної політики європейського співробітництва України.

У зв'язку з цим ставиться завдання розглянути тенденції, проблеми та перспективи розвитку співпраці Українського Причорномор'я з регіонами інших держав ЄС. Транскордонна взаємодія українських південних регіонів, посилення їх участі в процесі реалізації міжнародних проектів є одним із найбільш пріоритетних напрямків регіональної політики України.

Українське Причорномор'я включає частини